

СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТЕРМІНОЗНАВСТВА

Стрімкий розвиток сучасної науки в Україні і світі, динамічна технократизація щоденного життя засвідчили загальну інтелектуалізацію суспільства, наближення епохи знань. Загальна інформатизація суттєво вплинула на мовлення — поточне щоденне, особливо ж — на мову спеціальних наукових видань. Окреслилася тенденція до розмивання, зневиразнення меж функціонування багатьох спеціальних наукових понять та відповідних термінів, їх ширше використання сьогодні в інших, позанаукових стилях мови. Проте “термінологізація” побутового мовлення не руйнує цілісних усталених терміносистем окремих наук, не підважує їхнього виокремлення в межах мови як складної макроструктури.

Зауважимо, що в останні десятиліття сформувалися нові галузі знань, відчутних змін зазнали багато напрямків усталених напрямів науки. Тому з кінця ХХ ст. в українському термінознавстві набула особливої гостроти проблема термінологічного забезпечення нових галузей знань і сфер інтелектуальної діяльності, а також термінологічного посилення тих традиційних сфер, які раніше винятково чи переважно були представлені російською мовою, відповідно — російськими термінозасобами. Зміни від поч. 80-х років ХХ ст. мовних пріоритетів українського суспільства, насамперед посилення ролі української мови, актуалізували необхідність створення відповідних українськомовних термінологічних систем — для одних сфер — та удосконалення, розширення наявних (недосформованих через недостатнє їх практичне використання) — для інших сфер.

Укладання й видання термінологічних словників в Україні, що відчутно інтенсифікувалося в кінці ХХ — на початку ХХІ століть, ще не розв’язало загальної проблеми належного лексикографічного забезпечення сучасної науки, оскільки чимало сегментів українського макрополя наукової сфери й надалі залишаються термінографічно не представленими. Водночас термінографічний рух останніх десятиліть виявив низку проблем вивчення галузевих термінологічних систем і практики створення словників. Насамперед відзначимо, що деякі нові словники, особливо тих наук та окремих напрямів, які досі не були забезпечені українськомовними термінологічними словниками, нерідко укладено без належного попереднього вивчення практики терміновживання у спеціальних наукових текстах (тому вони не сповна відтворюють відповідний поняттєвий простір), без опори на досвід укладання словників інших мов із відповідних галузей знань. Як наслідок

такого спрощеного підходу до створення словників чимало з таких нових лексикографічних праць не забезпечують належного термінологічного супроводу динамізованого сьогодні дослідницького процесу. Тому центральною проблемою сучасного термінознавства залишається упорядкування термінологій різних галузей знань із постійною увагою до точних визначень наукових понять та зв'язків між ними, що має знаходити відтворення у відповідних термінопозначеннях. Невпорядкованість, варіантність спостерігаємо у словотворенні, наголошуванні, правописі термінів; нерідко те саме поняття у різних словниках представлено з різними обсягами значень. Такий стан зумовлений, з-поміж іншого, і тим, що багато пропонувані термінологічні інновації без унормування й кодифікації потрапляє до різноманітних видань, усталюється практикою в різних формах і з неоднаковими значеннями. Тому саме у ділянці систематизації й кодифікації нових термінів залишається багато нерозв'язаних практичних питань.

Важливою проблемою, що вимагає постійної уваги у процесі формування й кодифікації терміносистем, залишається співвідношення питомих та іншомовних елементів, стан українськомовного освоєння запозичень. Вирішення базового завдання — збереження балансу між національним та інтернаціональним в українській термінології — актуалізує проблему творення українськомовних еквівалентів до нових іншомовних термінів, особливо тих, які структурно (фонемним, морфемним складом) віддалені від типових українських. Останнє спонукає до уважного осмислення української термінотворчої спадщини 20-х — початку 30-х років ХХ ст., до вивчення надбань авторської термінології; цей термінологічний національний запас сьогодні виявився цінним і придатним у пошуках відповідників чужомовним термінам.

Темпи оновлення української термінології та термінографії вимагають поглиблення теорії термінознавства, вивільнення від за давнених стереотипів щодо визначальних ознак термінів: адже термін як складний мовний феномен відкриває для дослідника нові грані, особливо за умови посилення уваги до його функціонування.

На розв'язання теоретичних питань термінознавства та виформування засад, прийомів і технологій укладання термінологічних словників різних типів спрямоване нове видання Інституту української мови Національної академії наук України; водночас це видання покликане сприяти інтеграції різних шкіл термінознавців.

Павло ГРИЦЕНКО